

увати основні показники фінансового стану під час планування економічної і фінансової діяльності, для поточного контролю, контролю за рухом грошових потоків, для визначення співвідношення курсів корпоративних цінних паперів та їх балансової вартості, оборотності активів, інвестиційної привабливості підприємства й для вирішення багатьох інших завдань.

З метою діагностики фінансового стану аналітикам підприємства належить розрахувати та розглянути окремі показники, узагальнити їх і виконати остаточний аналіз. Для цього використовують такі методи: аналіз тренду; порівняння показників досліджуваного підприємства з галузевими; метод взаємозв'язку окремих фінансових показників за системою «Дюпон»; інші методи. Кінцевим результатом фінансової діагностики має стати виявлення стану досліджуваного об'єкта та симптомів кризових явищ; визначення загальних тенденцій фінансово-економічного розвитку об'єкта; узагальнення результатів діагностики; підготовка антикризової програми; розробка прогнозу розвитку об'єкта і послідовності управлінських рішень для його реалізації [1].

На основі проведення аналізу фінансового стану товариства з використанням методик визначення імовірності його банкрутства аналітики й обліковці готують фінансову стратегію підприємства на перспективу, що забезпечує:

– формування та ефективне використання фінансових ресурсів;

– виявлення ефективних напрямів інвестування та зосередження

– фінансових ресурсів на цих напрямках;

– відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства;

– визначення загроз з боку конкурентів, вибір напрямів фінансових дій та маневрування для досягнення вирішальної переваги над конкурентами.

Висновки

Таким чином, діагностика фінансового стану підприємств передбачає: вибір оптимальних форм фінансування, структури фондів, капіталу та резервів підприємства і напрямів їх використання з метою забезпечення високої прибутковості; балансування в часі надходжень і витрат платіжних засобів; підтримання належної ліквідності та своєчасності розрахунків.

Список використаних джерел

1. Картохіна Н.В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа для прийняття рішень у системі антикризового управління / Н.В. Картохіна // Формування ринкових відносин в Україні – 2008. – №9. – С. 19–24.
2. Фінансовий аналіз діяльності підприємств з метою упередження банкрутства: теорія і методологія: Дис. д-ра екон. наук: 08.00.09 / О.М. Галенко; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2009. – укр.

УДК 659075.0

О.Г. ГОНЧАРЕНКО,

к.е.н., доцент, Чернігівський юридичний коледж ДПТС України

Формування та ефективність використання основного капіталу виробничого комплексу ДКВС України

Розглядаються питання функціонування основного капіталу як обов'язкової умови здійснення виробничого процесу. Досліджено динаміку та структуру вартості матеріальних і нематеріальних активів державних підприємств виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України. Визначено темпи зростання забезпеченості виробничого комплексу основними засобами.

Ключові слова: капітал, основні засоби, основні фонди, активи, знос.

О.Г. ГОНЧАРЕНКО,

к.э.н., доцент, Черниговский юридический колледж ГУИС Украины

Формирование и эффективность использования основного капитала производственного комплекса ГУИС Украины

Рассматриваются вопросы функционирования основного капитала как обязательного условия осуществления производственного процесса. Исследованы динамика и структура стоимости материальных и нематериальных активов государственных предприятий производственного комплекса Государственной уголовно-исполнительной системы Украины. Определены темпы роста обеспеченности производственного комплекса основными средствами.

Ключевые слова: капитал, основные средства, основные фонды, активы, износ.

O.G. GONCHARENKO,

Ph.D., economic sciences, assistant professor, Chernihiv Law College of the State Penitentiary Service of Ukraine

Forming and efficiency of capital manufacturing complex state criminal and executive service of Ukraine

In the article the author investigates the functioning of capital as mandatory conditions of the manufacturing process. The dynamics and structure of the value of tangible and intangible assets of state enterprises manufacturing facility of the State Penitentiary Service of Ukraine. Determined growth rate security industrial complex fixed assets.

Keywords: capital, main a means, fixed funds, assets, depreciation.

Постановка проблеми. Здійснення ефективних заходів по реформуванню виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України потребує принципово нових підходів до управління основним капіталом. Стан та використання основного капіталу є важливим фактором забезпечення конкурентоспроможності державних підприємств установ виконання покарань, а його склад та структура зумовлюють можливості підприємств забезпечити здійснення виробничого процесу та залучення засуджених до суспільно-корисної праці.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На різних етапах розвитку економічної науки вчені намагалися з'ясувати особливості процесу суспільного виробництва та виявити чинники економічного зростання. Тому основний капітал неодноразово був предметом дослідження вітчизняних та закордонних науковців, таких як Ф. Кене [2], А. Сміт [4], К. Маркс [5], П. Самуельсон [7], М. Туган-Барановський [2], З. Григорова [3], В. Андрійчук [1], О. Мотін [6], але в названих дослідженнях недостатньо вивчені питання формування та економічної ефективності використання основного капіталу державних підприємств виробничого комплексу кримінально-виконавчої системи.

Виробничий комплекс Державної кримінально-виконавчої служби України є соціально-економічною системою, вихідною ланкою якої є процес виробництва, в ході якого засуджені виробляють матеріальні блага. Виробничий процес передбачає єдність трьох факторів – праці, землі і капіталу. Незважаючи на значні напрацювання вчених, на сьогодні існують різні погляди стосовно капіталу задіяного в виробничому процесі державних підприємств установ виконання покарань. Тому дослідження формування та особливостей використання основного капіталу виробничого комплексу кримінально-виконавчої системі є необхідною умовою підвищення його економічної ефективності.

Метою статті є вивчення наявності основного капіталу виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України, його динаміки, структури та ефективності використання.

Виклад основного матеріалу. На різних етапах розвитку економічної науки вчені – економісти намагалися з'ясувати природу процесу суспільного виробництва і його складових, з метою виявлення факторів економічного зростання.

В ринковій економіці існують важливі елементи виробничих відносин, такі як первинні фактори виробництва (земля і робоча сила), вільне підприємництво, приватна власність на засоби виробництва, додаткова вартість, які і надають засобам виробництва суспільної форми – капіталу.

Першим, хто дав визначення капіталу, був фізіократ Ф. Кене. Розглядаючи капітал в уречевленій формі, він писав про те, що останній не є грошми, а засобами виробництва, з допомогою яких створюється «чистий продукт». Саме Ф. Кене започаткував поділ капіталу [1]. А. Сміт, досліджуючи природу капіталу, його нагромадження і застосування, класифікував його як основний і оборотний [2]. К. Маркс, розглядаючи матеріально-речову структуру капіталу, зазначав, що це є знаряддя праці, сировина, засоби до існування, матеріальні продукти, певна сума товарів. Він поділяв його на постійний і змінний [3]. Супротивники марксизму вважають, що капітал – це сукупність матеріального фактора виробництва, створеного людською працею. Зокрема, Пол Самуельсон вважає, що «капітал складається із виробничих товарів тривалого користування, які використовуються у виробництві, а головними його компонентами є устаткування, будівлі та запаси» [4]. Український вчений М. Туган-Барановський пов'язував нагромадження капіталу з циклічністю розвитку економіки в цілому [1]. З.В. Григорова виділила ряд критеріїв та ознак основного капіталу, а саме: призначення (частина майна, володіючи яким підприємство може отримати прибуток), особливість перенесення вартості на вартість готового продукту, незмінність натуральної форми в процесі використання, термін використання, сфера дії та функціональна роль об'єктів (засоби праці, земля тощо) [5]. Але як би не трактувалося поняття капітал, він є обов'язковою матеріальною умовою здійснення виробничого процесу.

Матеріально-технічний потенціал державних підприємств установ виконання покарань представлений вартістю необоротних та оборотних активів (табл. 1).

Активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Показники табл. 1 свідчать про негативну тенденцію зниження вартості активів у 2013 році порівняно з 2009 роком

Таблиця 1. Динаміка вартості активів виробничого комплексу ДКВС України в 2009–2013 роках (у середньорічному обчисленні), тис. грн.

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2013 у % до:	
						2009	2012
Необоротні активи, всього	822 455,0	844 524,0	807 653,0	853 726,0	793 179,0	96,4	92,9
У тому числі:							
залишкова вартість основних засобів	601 335,0	499 185,4	544 661,5	554 743,5	529 679,5	88,1	95,5
Оборотні активи, всього	478 290,0	440 143,0	415 045,0	438 317,0	423 083,5	88,5	96,5
У тому числі:							
виробничі запаси	145 782,0	132 447,0	134 748,5	135 543,0	129 506,5	88,8	95,5
дебіторська заборгованість	201 445,0	188 745,0	178 237,0	189 435,5	192 095,0	95,4	101,4
гроші та їх еквіваленти	12 588,0	13 887,0	12 578,0	11 694,0	8 983,5	71,4	76,8
готова продукція	51 472,0	45 887,0	43 442,5	43 929,1	47 535,5	92,4	108,2
Всього	1300745,0	1284667,0	1222698,0	1292043,0	1216262,5	93,5	94,1

Джерело: розраховано автором на підставі зведеної річної звітності підприємств установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Таблиця 2. Аналіз структури активів виробничого комплексу ДКВС України окремих галузей економіки в 2013 році (у % на кінець року)

Елементи активу балансу	Виробничий комплекс ДКВС України – всього		В тому числі			
			промисловість		сільське господарство	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Необоротні активи	793179	65,2	361790,5	49,2	431388,5	89,7
Оборотні активи	423083,5	34,8	373509,5	50,8	49574	10,3
Всього	1216262,5	100,0	735300,0	100,0	480962,5	100,0

Джерело: розраховано автором на підставі зведеної річної звітності підприємств установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

на 6,5% і в 2012 році – на 5,9%. Причому вартість необоротних активів знижується швидшими темпами, ніж оборотних. Найбільше зниження виявлено по грошових коштах та їхніх еквівалентах і основних засобах. Питома вага необоротних активів становить 65,2% від загальної вартості активів, відповідно оборотні активи – 34,8% (табл. 2). До речі, в промисловості оборотні активи на 1,6% переважають необоротні; у сільському господарстві ситуація протилежно інша – 89,7% припадає на необоротні активи. Це пов'язано з технологічними особливостями галузей виробничого комплексу, зокрема виробництво на промислових підприємствах залежить від кількості сировини, яка є оборотним засобом сфери виробництва, а підприємств з сільськогосподарським напрямком виробництва – з використанням тракторів, комбайнів, сільськогосподарських машин і агрегатів.

Найбільша частка необоротних активів зафіксована в установах виробничого комплексу Кіровоградської (93,6%), Запорізької (84,9%) та Рівненської (87,2%) областей. Нетипова ситуація склалася в установах Чернівецької області, де на частку основних засобів припадає всього 7,4% від загальної вартості активів, що пов'язано зі значним рівнем зносу основних засобів (85,7%), що може призвести до скорочення власного виробництва в установах виконання по-

карань регіону. Найвища частка оборотних активів зафіксована в Хмельницькій (65,5%), Житомирській (65,4%) та Черкаській (62,5%) областях.

Основний капітал як важливий складовий елемент продуктивних сил функціонує у процесі виробництва в певній матеріально-речовій формі. Його складові мають різне цільове призначення, а тому істотно відрізняються з функціональною роллю в процесі виробництва матеріальних благ. Можна виділити дві групи засобів праці за цією ознакою: засоби праці, що сприяють підвищенню продуктивності праці; засоби, що створюють сприятливі умови для нормального виробничого процесу [1].

За речовим складом основні засоби виробничого комплексу ДКВС України представлені передусім земельними ділянками; будинками, спорудами та передавальними пристроями; машинами та обладнанням; транспортними засобами; інструментами, приладами та інвентарем; іншими основними засобами. Джерелом для аналізу основних засобів виступає розділ 2 «Основні засоби» Приміток до річної фінансової звітності.

Вартість основних засобів установ виробничого комплексу ДКВСУ знизилася від рівня 517292,8 тис. грн. у 2009 році до показника 407241,0 тис. грн. у 2013 році, що не-

Таблиця 3. Наявність основних засобів виробничого комплексу ДКВС України в 2009–2013 роках (станом на кінець року)

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2013 у % до:	
						2009	2012
Основні засоби, всього	517292,8	481078,0	547381,0	573068,0	407241,0	78,7	71,1
У тому числі:							
земельні ділянки	211525,0	183022,0	245496,0	273685,0	114393,0	54,1	41,8
будинки, споруди та передавальні пристрої	218554,0	215534,4	219263,4	216178,4	208835,0	95,6	96,6
машини та обладнання	69854,0	67316,0	68135,0	66459,0	65675,0	94,0	98,8
транспортні засоби	7955,0	7258,0	7307,0	8657,0	8953,0	112,5	103,4
інструменти, прилади, інвентар (меблі)	6857,4	5348,7	5080,7	5756,7	7172,0	104,6	124,6
інші основні засоби	2547,4	2598,9	2098,9	2331,9	2213,0	86,9	94,9
Частка в основних засобах, %:							
земельних ділянок	40,9	38,0	44,8	47,8	28,1	-12,8	-19,7
будинків, споруд та передавальних пристроїв	42,2	44,8	40,1	37,7	51,3	9,0	13,6
машин та обладнання	13,5	14,0	12,4	11,6	16,1	2,6	4,5
транспортних засобів	1,5	1,5	1,3	1,5	2,2	0,7	0,7
інструментів, приладів, інвентарю (меблів)	1,3	1,1	0,9	1,0	1,8	0,4	0,8
інших основних засобів	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,1	0,1

Джерело: розраховано автором на підставі зведеної річної звітності підприємств установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

гативно впливає на технологічний процес, оскільки від наявності машин та обладнання залежать обсяги виробництва продукції. Наявність основних засобів виробничого комплексу ДКВС України відображено в табл. 3.

У структурному відношенні у 2013 році 51,3% основних засобів припадає на будинки та споруди, 28,1% – на земельні ділянки, 16,1% – на машини та обладнання. В динаміці за 2009–2013 роки частка земельних ділянок суттєво знижувалася, в той же час частка будинків та споруд поступово зростала. Це явище пов'язане з тим, що лише 12 установ мають сільськогосподарський напрям виробництва.

Значна інформатизація виробництва в Україні зумовила наявність специфічного елементу ресурсного потенціалу – нематеріальних активів, які являють собою немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, проте мають вартість і ідентифікуються як ресурси. Вартість нематеріальних ресурсів виробничого комплексу ДКВС України у 2009–2013 роках зростала (див. рис.).

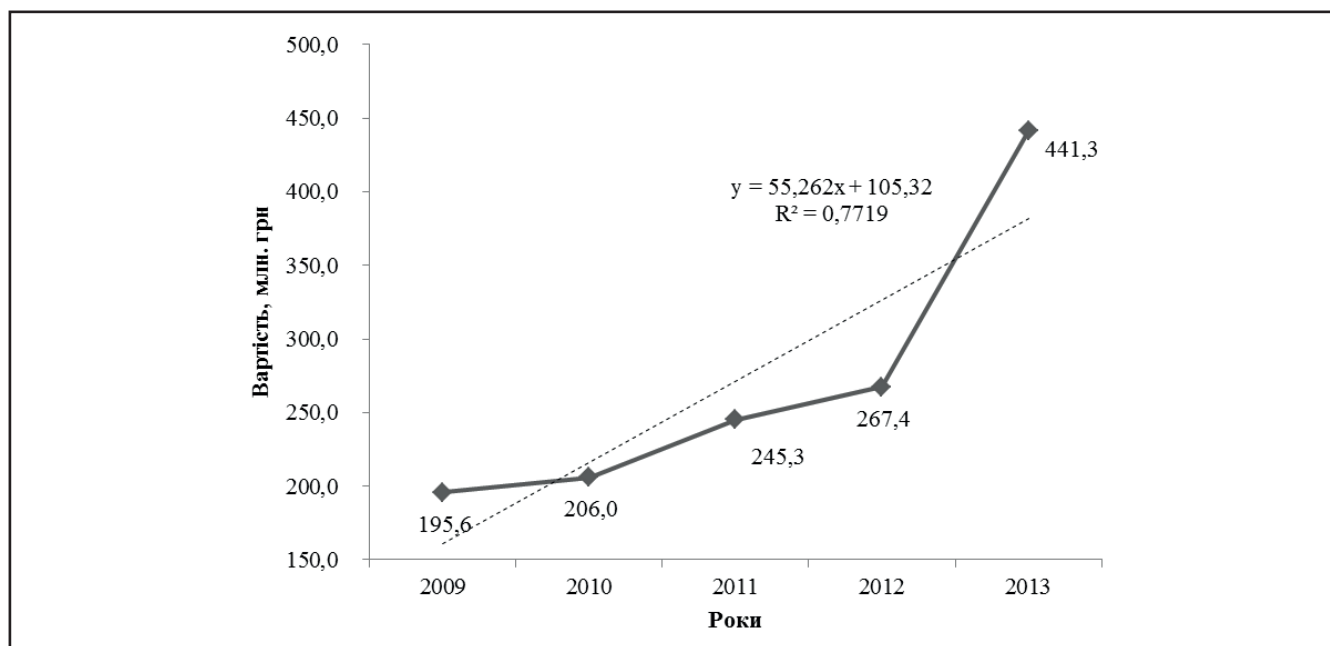
Стрімке зростання вартості нематеріальних активів у 2013 році пов'язане з придбанням прав на користування природними ресурсами у сумі 441,0 тис. грн. (табл. 4). Але

у багатьох підприємств закінчився термін дії прав на користування майном, що і призвело до неоднозначних тенденцій.

Показники табл. 5 дозволяють зробити висновок про недостатню роль матеріально–технічного потенціалу у виробничому процесі (табл. 5).

Так, позитивні значення ланцюгових темпів зростання фондооснащеності та фондоозброєності праці, абсолютні прирости рівня рентабельності мали від'ємні значення. Це наводить на висновок про наявність значних резервів зростання ефективності використання основних засобів, оскільки за нормальних умов збільшення рівня фондооснащеності має сприяти зростанню показників рентабельності.

Важливим фактором, який стримує роль матеріальних ресурсів у відтворювальному процесі, передусім основних засобів, є значний рівень їхнього зносу, що пов'язане із низькою інвестиційною привабливістю виробничого комплексу Державної кримінально–виконавчої служби України. Так, у 2007–2013 роках рівень зносу в середньому зростав на 1,6% щороку, досягнувши показника 60,8% у 2013 році. Причому найвищий рівень зносу зафіксовано саме по елементах активної частини основних засобів. (Для прикладу: на підпри-

Динаміка вартості нематеріальних активів виробничого комплексу ДКВСУ в 2009–2013 роках (станом на кінець року)

Джерело: побудовано автором на підставі зведеної річної звітності підприємств установ виконання покарань Державної кримінально–виконавчої служби України.

Таблиця 4. Структура нематеріальних активів виробничого комплексу ДКВС України в 2009–2013 роках

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2013 у % до:	
						2009	2012
Права користування природними ресурсами	77,0	68,0	60,0	2854,0	441011,0	>5727р.	>154,5р.
Права користування майном	195447,0	205836,0	245026,0	261803,0	53,0	<3688р.	<4940р.
Права на комерційні позначення	24,0	26,0	26,0	24,0	24,0	100,0	100,0
Авторське право та суміжні з ним права	15,0	20,0	79,0	83,0	89,0	>5,9р.	107,2
Інші нематеріальні активи	72,0	57,0	65,0	2631,0	74,0	102,8	<35,6р.
Всього	195635,0	206007,0	245256,0	267395,0	441251,0	225,5	165,0

Джерело: розраховано автором на підставі зведеної річної звітності підприємств установ виконання покарань Державної кримінально–виконавчої служби України.

Таблиця 5. Темпи зростання забезпеченості виробничого комплексу ДКВС України основними засобами та порівняння їх з темпами зростання рентабельності

Показники	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Відношення фактичної вартості основних засобів до планової потреби (фондооснащеність), грн.	0,96	0,91	0,92	1,09	1,14
Ланцюгові темпи зростання фондооснащеності, %	–	94,8	101,1	118,5	104,6
Припадає основних засобів на одного середньорічного працівника (фондоозброєність праці), тис. грн.	19,2	13,1	15,0	17,3	25,2
Ланцюгові темпи зростання фондоозброєності праці, %	–	68,3	114,2	115,4	145,6
Рівень рентабельності (збитковості), %	1,5	1,2	0,9	–0,2	–0,6
Абсолютні прирости рентабельності (збитковості), %	–	–0,4	–0,3	–1,1	–0,4

Джерело: розраховано автором на підставі зведеної річної звітності підприємств установ виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України.

ємствах установ виконання покарань Харківської області, у 2013 році найвищий рівень зносу виявлено по транспортних засобах (64,1%) і машинах та обладнанню (63,5%). Ці негативні тенденції не дозволяють на повну потужність використовувати наявний матеріально-технічний потенціал і перешкоджають нарощуванню обсягів виробництва продукції.

Висновки

У результаті проведеного дослідження виявлено, що основний капітал державних підприємств виробничого комплексу представлений вартістю необоротних та оборотних активів, тобто ресурсами, контрольовані підприємствами у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. В результаті проведених розрахунків виявлено негативну тенденцію зниження вартості активів, причому вартість необоротних активів знижується швидшими темпами, ніж оборотних.

За речовим складом до основних засобів відносяться земельні ділянки; будинки, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади та інвентар тощо. Вартість основних засобів виробничого комплексу ДКВС України знизилася від рівня 517292,8 тис. грн. у 2009 році до показника 407241,0 тис. грн. у 2013 році, що негативно впливає на технологічний процес, оскільки від наявності машин та обладнання залежать обсяги виробництва продукції.

Важливим фактором, який стримує роль матеріальних ресурсів у відтворювальному процесі, передусім основних за-

собів, є значний рівень їхнього зносу, що пов'язане з низькою інвестиційною привабливістю виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Базилевич В.Д. Історія економічних вчень: підручник / В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2005. – 567 с.
3. Григорова З.В. Формування та ефективність використання основного капіталу підприємства [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / З.В. Григорова. – К, 2005. – 19 с.
4. Історія економічних учень: Підручник. [Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко, А.М. Поручник та ін.]: за ред. Л.Я. Корнійчук, Н.О. Татаренко. – К.: КНЕУ, 1999. – 564 с.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: підручник для студ. екон. спец. закл. освіти: У24 / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін.: за заг. ред. С. Будаговської. – К.: Видавництво Соломії Павочко «Основи». – 2001. – 598 с.
6. Мотин А.В. Совершенствование организационно-экономического механизма управления предприятиями уголовно-исполнительной системы / А.В. Мотин // Вопросы экономики и права. – 2012. – №1. – С. 5–8.
7. Самуельсон П. Экономика: ученик. [В сокр. пер. с англ.] / П. Самуельсон. – Севастополь: изд. «Ахтиар», 1995. – 384 с.
8. Загальна характеристика ДПТс України [станом на 01.01.2014] [Електрон. ресурс] Державна пенітенціарна служба України. – URL:

О.М. СЕРГІЄНКО,
к.е.н., доцент, зав. сектором, НДЕІ Мінекономрозвитку і торгівлі України

Сучасна динаміка та проблеми використання валового внутрішнього продукту в Україні

У статті здійснено аналіз сучасної динаміки використання ВВП в Україні. Виявлені основні причини порушення макроекономічних пропорцій на стадії кінцевого використання, а також запропоновані шляхи мінімізації досліджених диспропорцій.

Ключові слова: ВВП, кінцеві споживчі витрати, валове нагромадження, експорт, імпорт, домашні господарства, сектор загального державного управління.

О.М. СЕРГИЕНКО,
к.э.н., доцент, зав. сектором, НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины

Современная динамика и проблемы использования валового внутреннего продукта в Украине

В статье проведен анализ современной динамики использования ВВП в Украине. Выявлены основные причины